

УДК 378.091.12.011.3–[051:78]:331.102.312

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Теплова О.Ю.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Досліджено теоретичні та практичні аспекти питання формування готовності до творчої самореалізації майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі їх професійної підготовки. В рамках розв'язання завдань дослідження теоретично обґрунтовані педагогічні умови й шляхи впровадження програми, які активізують процес підготовки фахівців. Формування готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до творчої самореалізації забезпечується інтегративним підходом дослідників до опанування методиками музично-творчої діяльності. Впроваджується комплексним застосуванням методів практичної роботи у процесі системи виконавських видів практики, а також педагогічної практики, яка становить фронтальну перевірку кінцевих результатів сформованої готовності студента. Доведено навчальну продуктивність добутих результатів дослідження.

Ключові слова: творча самореалізація, музично-творча діяльність, формування готовності до творчої самореалізації студентів, музично-педагогічна виконавська практика.

В сучасних умовах демократизації українського суспільства пріоритетним напрямком виховання особистості визначаються соціологічні дослідження у науково-педагогічній галузі, які сприяють розвитку гуманістичного та гуманітарного напрямку освіти.

Постановка проблеми. Використання сучасних технологій навчання к у вищих закладах освіти передбачають ретельні соціологічні дослідження результатів всіх напрямків наукової та педагогічної підготовки студентів.

Професійна підготовка вчителя, як складова процесу фахового навчання, є предметом особливої уваги фахівців у галузі філософії, психології, педагогіки, логіки, культури, історії, інформатики, соціології. Творче мислення майбутнього вчителя своєю сутністю має безпосередній зв'язок з проблемами свідомості, пізнання, всім, що сприяє гармонійному розвитку його особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціологічні дослідження у галузі педагогічних наук як складової основи процесу формування готовності студентів музичного фаху до творчої самореалізації, доводять що сутність мистецької культури вчителя, його готовність до сприймання художніх творів, психологія музичного сприяння ґрунтуються на загальних мистецьких, педагогічних та музично-педагогічних засадах, опрацьованих А. Алексюком, Ш. Амонашвілі, С. Архангельським, Г. Васяновичем, М. Лещенко, С. Мельничуком, В. Сухомлинським, Л. Масол, О. Ростовським, Я. Хачиньським.

Важливі наукові роботи в галузі педагогічної професіоналізації з точки зору соціологічних досліджень, створюють міцне філософсько-методологічне, соціально-психологічне, методико-технологічне підґрунтя для дослідження педагогічного професіогенезу.

Питання формування готовності до творчої самореалізації та набуття мистецького досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва

в системі безперервної педагогічної освіти досліджували Л. Арчажнікова, Б. Брилін, І. Маринін, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Н. Сегеда, О. Теплова, О. Щолокова.

Наукові дослідження різних аспектів професіогенезу майбутнього педагога зафіксовані у В. Андрущенко, В. Бондаря, А. Деркач, О. Дубасенюк, В. Кременя, В. Лугового, Л. Мітіної, М. Ніколаєвої, Є. Рогова та ін.

Але на сучасному етапі підготовки педагогічних працівників ще залишається низка нерозв'язаних проблем у соціологізації процесу формування готовності студентів до творчої самореалізації.

Оскільки результати соціологічного дослідження засвідчили загальний не достатній рівень сформованої готовності до творчої самореалізації випускників музично-педагогічного фаху, виникла потреба в корекції та організації педагогічного процесу, створення відповідних умов, розробці експериментальної методики та її впровадженні в навчальний процес.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження результатів процесу формування готовності до творчої самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах педагогічно обґрунтованого системного підходу до проходження педагогічної практики під час навчання у ВНЗ.

Суспільство зацікавлене в усіх формах творчості вчителя, адже «лише творчі особистості, здатні до активного пошуку ефективних методів та прийомів здійснення педагогічного процесу, можуть дати новий імпульс освіті, а водночас і суспільству в цілому» [1, с. 24].

Поділяємо думку вчених [2; 3], що розв'язати складне завдання формування майбутніх поколінь в Україні може виконати лише здатний до інноваційної діяльності педагога. Творча особистість може бути сформованою лише завдяки творчому педагогові, з індивідуальним

стилем діяльності, який шукає нестандартні рішення, продукує нові ідеї, відходить від шаблонів. Такий учитель повинен бути варіативним у своїй діяльності, здатним створювати і вирішувати нестандартні педагогічні ситуації.

Проте в сучасна вища школа поки що лише частково забезпечує підготовку творчого педагога, оскільки, за висновками О. Голюк [1], аналіз практики роботи педагогічних закладів вищої освіти України доводить, що існуюча система вищої освіти не завжди створює умови для підготовки студентів до професійно-творчої діяльності. На думку дослідниці, цьому сприяє й традиційна система освіти, що склалася у минулому, мала стандартизований і нерідко одноманітний характер, не ставила цілей підготовки кадрів з позицій особистісно зорієнтованої освіти.

Саме тому, на думку дослідників [1; 5], розвиток творчого потенціалу працівників освіти, зокрема майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи, підвищення рівня їх професійної підготовленості та формування як суб'єктів професійно-творчої діяльності є однією з актуальних проблем педагогічної науки і практики.

Запроваджуючи сучасні педагогічні технології, ми розглядали процес самореалізації майбутнього вчителя як самостійну творчу діяльність, придбання професійного мистецького досвіду, формування особистісних якостей, прояву високого ступеня активності, креативності педагогічних дій [7, с. 83].

Узагальнюючи різні підходи до категорії «творчий потенціал майбутнього педагога», О. Голюк уточнює це поняття і тлумачить його як «інтегративну комплексну властивість особистості, що забезпечуватиме високий рівень її самоорганізації в майбутній професійній педагогічній діяльності та сприятиме руху до вільної самореалізації і творчості. Зазначимо, що творчий потенціал особистості має велику інформаційну ємність, його поняття відображує цілісність людини, єдність її індивідуального і особистісного життєпрояву» [1, с. 40–41]. Дослідниця в структурі такого складного науково конструкту виділяє мотиваційний, когнітивно-креативний, методологічний (оргдіяльнісний) компоненти.

Дослідження проблеми проводилося нами засобами необхідного упровадження методів педагогічної діагностики – вимірювання результатів професійного зростання майбутніх вчителів на основі розробленої методики та актуалізації особистісно-творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва [8, с. 468].

Діагностичний зріз формуючого експерименту з формування готовності майбутніх учителів музичного фаху до творчої самореалізації показав стан і специфіку процесуальних дій дослідження.

Аналіз результатів констатуючого експерименту з поставленими завданнями та метою дослідження сприяли доцільності визначення

експериментальної програми, що дало можливість сформулювати основні напрями формуючого експерименту.

Процес формування готовності до творчої самореалізації включав досвід музично-педагогічної діяльності, який забезпечувався якісною фаховою підготовкою майбутніх учителів музики, що було головним фактором становлення і розкриття потенціальних можливостей вчителя.

Сформованість досвіду з педагогічної, музично-виконавської, просвітницької діяльності передбачає готовність майбутнього спеціаліста здійснювати виховання молодого покоління відповідно до сучасних вимог розвитку педагогічної науки.

Процес формування готовності до творчої самореалізації в нашому дослідженні розглядався як педагогічна діяльність, що спрямована на обґрунтування цільової ідеї, методичну розробку проблеми, створення педагогічного проекту та його реалізації в освітньо-виховній системі.

Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачала оволодіння певним мінімумом знань, умінь та навичок, який детермінував зміст спрямованої діяльності студентів у процесі навчання у ВНЗ та їх подальшого застосування в педагогічній практиці.

Оскільки педагогічна практика висуває такі проблеми, які вимагають ґрунтовної практичної підготовки, творчого підходу до вирішення тих завдань, які виникають і у загальному плані визначають фахову майстерність майбутнього вчителя, ми визначили пріоритетну роль педагогічної практики, як таку, що сприяє встановленню органічного взаємозв'язку між теорією та практикою педагогічної діяльності. Тому вона включає складну інтегровану систему виконавських практик, які характеризуються важливою вимогою до її організації, а саме – виконавською безперервністю протягом всього навчання у ВНЗ.

Безперервний характер педагогічної практики проявився в тому, що її завдання на кожному новому етапі поглиблювалися, витікаючи з попередніх.

Педагогічна практика носила комплексний характер, у процесі якої інтерпретувалися і синтезувалися знання, закономірності, принципи, форми, методи, засоби навчання і виховання. Комплексність педагогічної практики проявилася в її плануванні, організації, змістовній суті, системі контролю та оцінок різних видів діяльності [8, с. 470].

Особливість завершальної педагогічної практики, яка проводиться на передвипускних та випускних курсах, полягає в тому, що вона носить безвідривний характер. При цьому діяльність майбутнього вчителя музики суттєво відрізнялась від попередніх форм практик, оскільки цілісний педагогічний процес планувався самостійно кожним студентом-практикантом, відповідно до мети і завдань, спрямованих на формування особистості учня.

Самостійність практиканта проявлялася в тому, що процес навчально-виховної роботи включав не лише проведення уроків музичного мистецтва, але й заходи позашкільної роботи. У програмі педагогічної практики були визначені основні напрямки діяльності студента на всіх її етапах, зміст і об'єм навчально-виховної роботи, які виконувалися під керівництвом методистів.

У нашому дослідженні особливе місце приділяють педагогічно-виконавській практиці, в її системній організації, оскільки вона складає основу музично-творчої діяльності студентів, яка акумулює знання, уміння та навички з усіх фахових дисциплін і забезпечує процес їх реалізації в конкретних педагогічних умовах.

Зміст, структура і функції системи педагогічних виконавських практик відображали технологічну сторону побудови творчої діяльності, у якій майбутні вчителі музичного мистецтва набували основ педагогічного планування, прогнозування, моделювання та реалізації власних творчих проєктів.

Мета системи педагогічних виконавських практик полягала в закріпленні музичних виконавських знань, умінь і навичок, методики роботи над інструментальними, вокальними, хоровими творами з учнями різних вікових груп. Система виконавських практик – це варіант практики, який свідчить про те, що на музично-педагогічних спеціальностях навчально-виховний процес із спеціальних музичних предметів носить характер безперервної педагогічної практики за схемою «викладач – студент», «студент – учень».

Цінність організації системи виконавських практик полягала не тільки в тому, що вона давала можливість використовувати безпосередній досвід з теоретичних дисциплін, а й переосмислювати його в процесі власних творчих пошуків. Практична творча діяльність сприяла трансформації у студентів засвоєння педагогічних теоретичних дисциплін та закріпленню знань з практичних спеціальних дисциплін, що дозволяло по-новому розглядати підготовку вчителя до майбутньої професії.

Готовність до здійснення керівництва певним видом музичної творчості учнів потребувала застосування інноваційних методів навчання, формування відповідних спеціальних знань, умінь і навичок. Результати діагностичного дослідження обумовили необхідність корекції системи формування готовності до творчої самореалізації студентів, розробки спеціальної експериментальної програми, спрямованої на удосконалення їхньої професійної компетенції.

У зв'язку з цим була розроблена наскрізна інтегрована програма системи педагогічних виконавських практик, яка сприяла не тільки закріпленню теоретичних знань та практичному її застосуванню, вдосконаленню професійних умінь і навичок, формуванню творчої особистості майбутнього вчителя в цілому.

Мета навчального комплексу виконавських практик полягала в формуванні готовності до творчого розкриття особистісного потенціалу майбутніх вчителів музичного мистецтва, спрямованого на розв'язання педагогічних проблем, таких як вміння застосувати нові засоби і методи активізації учнівської творчості, оскільки якість організації навчально-виховного процесу потребують від педагога єдності педагогічних знань та педагогічної дії [4].

Експериментальною програмою передбачалося застосування комплексу методик щодо видів музичної творчості, що дозволяло прослідкувати динаміку естетичного розвитку студентів, спроектувати шляхи і педагогічні засоби подальшого удосконалення процесу формування їхньої естетичної готовності до творчої самореалізації в класі основного інструмента – фортепіано.

На завершальному етапі дослідно-експериментальної роботи основні завдання полягали в перевірці ефективності методики формування готовності до творчої самореалізації у студентів експериментальної групи.

Контрольна перевірка результатів формуючого експерименту здійснювалась за допомогою методу порівняльного аналізу творчих завдань експериментального навчального комплексу, зміст яких полягав у вияві показників готовності студентів до творчої самореалізації з інструментальної, вокальної, ансамблевої, диригентсько-хорової та організаційно-просвітницької виконавських практик [7, с. 37].

Перевірка творчих завдань студентів проводилась на початку і у кінці експерименту, дані яких обговорювались у ході виконавської і педагогічної практик, творчих звітів та концертів. Отримані результати відображались кількісними показниками, які шляхом аналізу виражали міру оцінки основних творчих умінь та навичок музично-творчої діяльності студентів. Вивчення результатів загальних діагностичних зрізів контрольного експерименту дало змогу виділити три рівні готовності до творчої самореалізації студентів.

Висновки. Отже, аналіз результатів формуючого експерименту дослідження засвідчив ефективність впровадженої методики формування готовності студентів до творчої самореалізації, основу якої складають форми, методи, засоби активізації музично-творчої діяльності студентів у взаємопов'язаних видах виконавської практики, педагогічна корекція навчально-виховного процесу з поступовим наближенням його до реалізації в умовах обраної професії.

У подальших дослідженнях рекомендуємо звернутися до розробки теми формування готовності до творчої самореалізації майбутніх вчителів музичного фаху в системі безперервної педагогічної освіти як фактору зростання їхнього професійного рівня та вдосконалення професійної майстерності.

Список літератури:

1. Голюк О.А. Обґрунтування компонентів творчого потенціалу майбутнього педагога ДНЗ та школи І ступеня / О.А. Голюк // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA : вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я.А. Коменського. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – С. 38–42.
2. Демченко О.П. Творчий підхід як умова успішної організації позакласної виховної роботи з молодшими школярами / О.П. Демченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія // Зб. наукових праць. – Випуск 26 / [редкол.: М.І. Сметанський (голова) та ін.]. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 252–257.
3. Каплінський В.В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В.В. Каплінський, Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. № 48. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». – С. 13–19.
4. Каплінський В.В. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти / В.В. Каплінський, Н.І. Лазаренко // Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: зб. наук. робіт. – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. – С. 111–114.
5. Кіт Г.Г. Творча самореалізація вчителя початкових класів у пошуково-дослідницькій діяльності / Г.Г. Кіт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 15. – Вінниця, 2005. – С. 23–25.
6. Маслоу А. Психологія бытия / А. Маслоу // Психологія личности в трудах зарубежных психологов: Хрестоматия / Сост. и общая ред. А.А. Реана. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – С. 200–216.
7. Педагогічна практика студентів музично-педагогічних факультетів: навч.-метод. посібник. Вип. 2 / упоряд. В.Л. Бриліна, І.М. Найдюнов, А.В. Сидоренко. – Вінниця: ВДПУ, 2000. – 179 с.
8. Теплова О.Ю. Соціологічні аспекти формування готовності до творчої самореалізації студентів музично-педагогічних факультетів / О.Ю. Теплова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців. Зб. наук. праць. – Вип. 8. – К.-Вінниця, 2005. – С. 468–471.

Теплова Е.Ю.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА К ТВОРЧЕСКОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Аннотация

Исследованы теоретические и практические аспекты вопроса формирования готовности к творческой самореализации будущих учителей музыкального искусства в процессе их профессиональной подготовки. В рамках решения задач исследования теоретически обоснованы педагогические условия и пути внедрения программы, которые активизируют процесс подготовки специалистов. Формирование готовности будущих учителей музыкального искусства в творческой самореализации обеспечивается интегративным подходом исследователей к овладению методиками музыкально-творческой деятельности. Осуществляется комплексным применением методов практической работы в процессе системы исполнительских видов практики, а также педагогической практики, которая составляет фронтальную проверку конечных результатов сформированной готовности будущих учителей. Доказано научную ценность добытых результатов исследования. **Ключевые слова:** творческая самореализация, музыкально-творческая деятельность, формирование готовности к творческой самореализации студентов, музыкально-педагогическая исполнительская практика.

Теплова О.У.

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

FORMATION OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART TO THE CREATIVE SELF-REALIZATION IN THE PROFESSIONAL PREPARATION PROCESS

Summary

Theoretical and practical aspects of formation of readiness for creative self-realization of future teachers of musical art in the process of their professional training are researched. Within the framework of solving the research tasks, theoretically grounded pedagogical conditions and ways of implementation of the program, which activate the process of training specialists. The formation of readiness of future teachers of musical art for creative self-realization is provided by the integrative approach of researchers to mastering the methods of musical and creative activity. It is introduced by the integrated application of practical methods in the process of the system of performing types of practice, as well as pedagogical practice, which is a frontal examination of the final results of the student's readiness. The educational productivity of the obtained research results is proved.

Keywords: creative self-realization, musical and creative activity, formation of readiness for creative self-realization of students, musical and pedagogical performing practice.